

જબાનનો સેતુ

એક સુખી શ્રીમંત ગૃહસ્થ. એમણે વાતવાતમાં કહ્યું કે મેં મારા પુત્રને સ્પષ્ટ કહી દીધું છે. મેં કહી દીધું છે કે મને તું અગ્નિદાહ ના આપતો! તું મને અગ્નિદાહ આપીશ તો મારો જીવ જરૂર અવગતિએ જશે!

આપણે માની શકીએ કે પિતાના મનમાં એમના એકના એક પુત્ર સંબંધે કંઈક પૂર્વગ્રહ કે કડવાશ હશે, પરંતુ એવી લાગણી પણ પોતાના મૃત્યુ પછીની શિક્ષા સંભળાવે તે તો ખોટું જ છે. એવા ઘણાબધા માનવીઓ આપણને મળે છે જે પિતાના મૃત્યુ પછી પસ્તાવાની સાચી લાગણી વ્યક્ત કરે છે. આવા એક પ્રૌઢ માનવીનાં માતા બીમાર હતાં. એક દિવસ મોડી રાત્રે માતાએ પુત્રને સાદ પાડ્યો અને કશુંક આપવાની વાત કરી. પુત્ર ભરઊંઘમાંથી જાગ્યો હતો એટલે એણે ગુસ્સે થઈને માતાને કહ્યું: ‘બા, અત્યારે રાત્રિના ત્રણ વાગ્યા છે. તમે બીજા ત્રણ કલાક રાહ જોઈ શક્યાં ના હોત? હું આખો દહાડો મારા કામકાજમાં દોડધામ કરીને થાકી ગયો હોઉં છું. મારે પૂરતી ઊંઘ તો લેવી પડે કે નહીં? આવા કસમયે તમે મને ખાસ કોઈ વજૂદવાળા કારણ વિના જગાડ્યો! હવે મને ઊંઘ ક્યાંથી આવવાની?’

માતાએ દુભાઈને કહ્યું: 'ભાઈ, હવે ફરી કદી હું તારી ઊંઘમાં ખલેલ નહીં પાડું!'

વહેલી સવારે એ માતાનું અવસાન થયું અને પુત્રના અફસોસનો પાર ના રહ્યો. એને એમ જ થયું કે મારા વર્તનના કારણે મારી માતાને આઘાતની લાગણી થઈ અને એ આ સંસારમાંથી ચાલી ગઈ. હકીકતે એવું તો નહીં જ હોય, કેમ કે મૃત્યુ તો કોઈ પણ વ્યક્તિનું નિશ્ચિત જ હોય છે અને એ એની નિયતિ હોય છે, પણ પુત્રને એ ખટકો રહી ગયો – વારંવાર પસ્તાવાની લાગણી હૃદયમાં ઊભરાયા કરતી.

પિતા-પુત્ર, માતા-પુત્ર, બે ભાઈઓ કે બહેનો, પતિ અને પત્ની કોઈ પણ સંબંધમાં કોઈ ને કોઈ પ્રસંગે કડવાશ કે પૂર્વગ્રહની એક લાગણી પેદા થઈ શકે છે, પણ એ લાગણી છેવટે તો સ્નેહના જળમાં ડુબાડી દેવી પડે છે. બીજું કંઈ નહીં તો પણ એ અણગમા કે કડવાશનું ખાતું મૃત્યુ પછીના હિસાબમાં કદાપિ નાખી ના શકાય. જે પિતાએ પુત્રને મૃત્યુ પછી તેમને અગ્નિદાહ દેવાની મનાઈ ફરમાવી એ પિતાએ પોતાના વહાલા પુત્રને જીવતેજીવ ડામ દીધો.

કેટલાક લોકો આવેશમાં ગમે તેમ બોલીને પછી પોતાના બચાવમાં કહે છે કે ભાઈ, માણસની જીભમાં ભગવાને હાડકું નથી મૂક્યું! એટલે એ તો ગમે ત્યારે ગમે તે બોલી નાખે! એની ઉપર આપણો કાબૂ નથી હોતો! પણ આ તર્ક ખોટો જ છે. જીભને આપણે જેમ વાળીએ તેમ વળી શકે છે. જીભ સ્વાદને પારખે છે. ખાવાની ચીજોનો સ્વાદ પારખી શકનારી માણસની જીભે શબ્દોનો – વાણીનો સ્વાદ પારખવાની શક્તિ કેળવવી પડે છે. કેટલાક વળી કહેશે કે ભાઈ, માણસની જબાન તો અસવાર વગરના અશ્વની જેવી છે! જે જબાન પર તમે અસવારની ભૂમિકા ના નિભાવતા હો એ જબાન તોફાની અશ્વ જેમ તમને ગમે ત્યાં ઘસડી જવાની કે ક્યારેક તમને કાંટાળા ઝાડની વચ્ચે કે ઊંડા પાણીમાં પણ ઘસડી જાય. એક હકીકત તો સૌ કોઈ સ્વીકારશે કે આપણે આપણા હાથ કે પગ ગમે ત્યાં ઉછાળતા નથી અને એ જ રીતે આપણા આંખ અને કાનની પણ બરાબર રક્ષા કરીએ જ છીએ. આપણે આપણી જબાનને બે દાંત વચ્ચે ક્યારેક ચગદી બેસીએ છીએ ત્યારે ચિત્કાર કર્યા વિના રહી શકતા નથી. આપણે આપણી જબાનનું રક્ષણ વગર વિચાર્યે જબાન પર આવી ગયેલા શબ્દોથી પણ કરવું અનિવાર્ય છે. કશો વિચાર કર્યા વગર બોલેલા શબ્દોની ઘણી મોટી કિંમત ચૂકવવી પડતી હોય છે.

સૌ જાણે છે કે ભારતના પ્રથમ વડા પ્રધાન સ્વ. જવાહરલાલ નેહરુએ લંડનની

એક હોટેલના કર્મચારીને એવું કશું કહ્યું હતું કે મહંમદઅલી ઝીણા આજકાલમાં જ અહીં આવવા જોઈએ! અમે તેમને ભારતમાંથી બિસ્તરાપોટલાં બંધાવી દીધા છે. હોટેલના કર્મચારીએ ઝીણા આવ્યા ત્યારે નેહરુજીની એ વાત કરી. એની શું અસર પડી? મહંમદઅલી ઝીણાએ બિસ્તરાપોટલાં એ હોટેલમાં છોડ્યા પણ નહીં અને તરત ભારત પાછા ફર્યા અને અલગ પાકિસ્તાનની માગણી ઝનૂનપૂર્વક આગળ કરી. એ વાત સાચી છે કે બ્રિટિશ સત્તાવાળાઓ ભારતમાં પોતાનું શાસન ટકાવી રાખી હિંદુઓ અને મુસ્લિમો વચ્ચે સતત ગેરસમજ અને પૂર્વગ્રહો વધે તેવી કોશિશ કરતા જ રહેતા હતા, છતાં જે ઘટનાનો અહીં ઉલ્લેખ કર્યો છે તે તેમાં ચિનગારીરૂપ બની.

આપણે આપણી જબાન માણસ – માણસ વચ્ચે સંવાદ વધે અને સેતુરૂપ બને તે રીતે ઉપયોગમાં લેવી જોઈએ. તે બંધાયેલા જૂના સેતુને તોડી પાડનારી સુરંગ નહીં બનવી જોઈએ. આપણા શબ્દો કોઈ વાર મીઠા અને ઘણી વાર કડવા પણ હોઈ શકે, પણ તે સામી વ્યક્તિ માટે ગુણકારી પુરવાર થાય તેવા બની રહેવા જોઈએ.

ચિંતા ચેપી રોગ

મધરાતે એક પતિ પથારીમાં પડખું બદલ્યા કરે છે. બાજુના પલંગમાં સૂતેલી પત્ની પતિને બેચેન જોઈને પ્રશ્ન કરે છે: કેમ ઊઘ નથી આવતી? શું કોઈ ચિંતા છે? પતિ કહે છે કે આમ ખાસ તો કોઈ ચિંતા નથી, પણ મારા પલંગની નીચે તમે લાકડાની પેટી મૂકી છે? પત્ની જવાબ આપે છે કે હા, મૂકી છે પણ તેનું શું? પતિ કહે છે કે તેમાં તમે ધારદાર ચપ્પુ ખુલ્લું મૂક્યું છે? પતિ આવું કહે છે એટલે પત્ની અકળાઈને પૂછે છે કે પણ એનું શું છે? લાકડાની પેટી અને તેની અંદર ખુલ્લું ચપ્પુ એને તમારી ઊંઘ સાથે શો સંબંધ?

પતિ જવાબ આપે છે – ન કરે નારાયણ અને મારો પલંગ તૂટી પડે અને લાકડાની પેટી ઉપર આ બધું વજન પડે તો તેને કારણે પેટીમાં પડેલું પેલું ખુલ્લું ચપ્પુ મારી પીઠમાં વાગે તો? હવે આમ જુઓ તો આ આખી વાત હાસ્યાસ્પદ છે, પણ એ માણસની અકારણ ચિંતા કરવાની આદતનું જ દષ્ટાંત છે. આ રીતે ઘણાબધા માનવીઓ જિંદગીના સુગમ સંજોગોની વચ્ચે આ પ્રકારની ચિંતા કર્યા કરતા હોય છે અને આ પ્રકારના ચિંતાગ્રસ્ત સ્વભાવથી જ દુઃખી થતા હોય છે. હકીકતે તેમના મનમાં ચિંતાની આવૃત્તિ એટલાં ઊંડાં મૂળ નાખી

બેઠી હોય છે કે તેમને તદ્દન સાધારણ સમજની વાત પણ સૂઝતી નથી. શાળાની પરીક્ષાનું પરિણામ જાહેર થયું અને એ પરિણામ જાતે લેવા શાળાએ ગયેલી બાળા મોડી સાંજ સુધી આવી નહીં એટલે એ બાળાનાં સુશિક્ષિત માતાપિતા એકદમ બેચેન બની ગયાં... માતા બોલી: ‘બે દિવસથી ઢીલી તો લાગતી જ હતી. નક્કી પરીક્ષામાં નાપાસ થઈ હશે. પરિણામ બપોરે હતું અને અત્યારે તો સાંજ પડવા લાગી છે. એ ક્યાં ગઈ હશે?’

ચિંતા અત્યંત ચેપી રોગ જેવી છે. માતા અને પિતાની ચિંતા એક જ હોવા છતાં એક સરવાળો બની ગઈ. માતાએ પોતાની પુત્રીની બહેનપણીઓને ત્યાં ફોન ઘુમાવવા માંડ્યો. પિંકી, અમારી પિંકી તમારે ઘેર આવી છે? એ બહેનપણીની માતા ફોન પર હતી એટલે તેને પ્રશ્ન કર્યો: ‘તમારી દીકરીએ અમારી પિંકીને છેલ્લે ક્યારે અને ક્યાં જોઈ હતી? તમારી દીકરી ઘરે આવી ગઈ છે?’ જવાબ મળ્યો કે ‘એ તો બપોરે જ આવી ગઈ છે!’

બાળાનાં માતાપિતા રીતસર ભયભીત થઈ ગયાં. તેમણે પોતાની પુત્રીની શાળાની નજીકના પોલીસસ્ટેશને ફોન કર્યો અને ફરિયાદ નોંધાવી કે અમારી પુત્રી હજુ ઘરે પાછી આવી નથી. પુત્રીએ પોશાકમાં શું પહેર્યું હતું અને કેવા દેખાવની છે તેની વિગત આપી! પગમાં શું પહેર્યું છે તે કહ્યું! કપડાં કેવા રંગનાં છે તેની વિગત આપી. પછી પોતે જે વિસ્તારમાં રહેતાં હતાં તેના નજીકના પોલીસસ્ટેશને પણ ફરિયાદ નોંધાવી. ઓલ ઇન્ડિયા રેડિયો અને દૂરદર્શનને જાણ કરી.

ચિંતામાં અધમૂઆં થઈ ગયેલાં માતાપિતાના એક કુટુંબીજને જ્યારે ફોન કરીને કહ્યું કે પિંકી અમારે ત્યાં આવી છે. અમે જ તેને અમારે ઘેર લઈ આવ્યાં છીએ! એ તો ના-ના કરતી હતી અને કચવાઈને કહેતી કહી કે મારાં મમ્મી-પપ્પા ચિંતાથી દુઃખી દુઃખી થઈ જશે, પણ અમે તેને કહ્યું કે તારે ઘરે હમણાં અમે ફોન કરી દઈશું. મારી પુત્રીની વર્ષગાંઠની પાર્ટી અમે રાખી હતી તેને માટે રોકી હતી. ત્યારે અમને ખ્યાલ નહોતો કે પાર્ટીમાં આટલું મોડું થશે અને આટલી લાંબી ચાલશે! હું હમણાં જ તેને તમારે ઘરે પહોંચાડું છું.

એક સીધીસાદી વાત ચિંતાને લીધે કેટલી બધી ગૂંચવાઈ જાય છે અને આમની જેમ કેટલી બધી ભયજનક બની શકે છે તેનું આ એક સાદું ઉદાહરણ છે અને દષ્ટાંત પણ કલ્પિત નથી. સાચી બનેલી વાત જ છે. આ રીતે અનેક લોકો નાનીમોટી બાબતમાં અકારણ પોતાના મનમાં ચિંતાનો રેંટિયો ચલાવ્યા કરે છે. એમાંથી કશું જ નક્કર કે કામનું નીપજતું નથી.